

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเกษตรกรอินทรีย์ ในชุมชนเกษตรกรรายย่อย จังหวัดนครสวรรค์

Success Impacts on Organic Farming in Small Farmer Community in Nakhon Sawan Province

สวรรค์ มณีโชติ และดุสิต อธิณุวัฒน์*

สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศูนย์รังสิต ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120

Sawan Maneechoti and Dusit Athinuwat*

Department of Agricultural Technology, Faculty of Science and Technology, Thammasat University,
Rangsit Centre, Khlong Nueng, Khlong Luang, Pathum Thani 12120

Received: March 13, 2019; Accepted: April 11, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเกษตรกรรายย่อย กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์พีจีเอส อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ผู้ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (พีจีเอส) การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อคำถามประกอบด้วยทัศนคติเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ปัญหาในการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรรายย่อยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์พีจีเอส ได้รับความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และระบบรับรอง จากการเข้ารับการฝึกอบรมและแนวปฏิบัติที่ดีในพื้นที่ และนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติในฟาร์มของตนเอง ตามกระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์มาตรฐานระดับชาติ Organic Thailand อย่างเคร่งครัด เกษตรกรรายย่อยกลุ่มนี้มีทัศนคติที่ดีต่อเกษตรอินทรีย์ร้อยละ 93.33 โดยมีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการทำเกษตรอินทรีย์จะส่งผลให้มนุษย์มีสุขภาพดีและเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมทั้งสามารถลดต้นทุนการผลิต ถึงแม้ว่าพื้นที่ฟาร์มของเกษตรกรบางรายร้อยละ 40 ไม่เหมาะสมต่อการทำเกษตรอินทรีย์ ปัญหานี้ก็ได้รับการแก้ไขจากการใช้องค์ความรู้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการถ่ายทอดมาบริหารจัดการฟาร์มจนกระทั่งผ่านการรับรอง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรกลุ่มนี้สูงถึงร้อยละ 100 และ 80 ตามลำดับ เช่น การใช้งานในครอบครัว ยิ่งไปกว่านั้นสมาชิกในครอบครัวและภาครัฐยังส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรรายย่อยร้อยละ 40 ยังคงต้องการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ทั้งด้านเงินทุนและปัจจัยการผลิตเกษตรอินทรีย์

คำสำคัญ : กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์พีจีเอส; ชุมตาบง; พีจีเอส; เกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้าน; ชุมชนรับรอง

Abstract

This study aimed to study success impacts on organic farming in small farmer community, PGS organic lover group, Chum Ta Bong district, Nakhon Sawan province, who have passed participatory guarantee system (PGS) standard certification. The data were collected by questionnaire and in-depth interview. Questions included attitudes, knowledge of organic farming standard, organic farming standard practice problems, social factor and economic factor. Results showed that all the small farmers in PGS organic lover group gained more organic farming standard knowledge and certification system from training program and the best practice in the area. They did the best way for organic farming process in the farm followed national organic standard, Organic Thailand. They showed 93 % positive attitude to organic farming that could make the very good health for human and nature. Organic farming reduced the production cost. Even though, 40 % of their own land location was not suitable for organic farming, but the problem was solved under the standard frame. Social factor and economic factor highly supported 100 and 80 % of them to do organic farming for example using family labors. Moreover, family members and government agreed with doing organic farming. However, 40 % of them still need supporting from the government such as budget and organic production factors.

Keywords: PGS organic lover group; Chum Ta Bong; PGS; organic farming folk way; guarantee by the community

1. คำนำ

เกษตรอินทรีย์ (organic farming) เป็นระบบการจัดการด้านการผลิตแบบองค์รวมที่เกื้อหนุนต่อระบบนิเวศ รวมถึงความหลากหลายทางชีวภาพ วงจรชีวภาพ โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการใช้วัตถุพิษจากการสังเคราะห์และไม่ใช้พืชสัตว์ หรือจุลินทรีย์ที่ได้มาจากเทคนิคการตัดแปลงพันธุกรรม (genetic modification) มีการจัดการกับผลิตภัณฑ์โดยเน้นการแปรรูปด้วยความระมัดระวังเพื่อรักษาสภาพการเป็นเกษตรอินทรีย์และคุณภาพที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ทุกขั้นตอน (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2552; สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2554) ซึ่งระบบการรับรองสินค้าอินทรีย์ที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบันสามารถจำแนกเป็น 2 แนวทางได้แก่ (1) ตามความต้องการของตลาดแนวทางนี้ต้องมีหน่วยตรวจรับรองบุคคลที่สาม เป็นผู้ให้การ

รับรองระบบการผลิต การกล่าวอ้างหรือติดฉลากสินค้าอินทรีย์จะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จึงทำให้สินค้าเกษตรอินทรีย์สามารถค้าขายได้ทั่วโลก (2) ตามการขับเคลื่อนจากเกษตรกรผู้ผลิตเองที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางอาหาร โดยการผลิตสำหรับไว้บริโภคในครอบครัวและเหลือขายบริเวณใกล้เคียงโดยไม่จำเป็นต้องขอการรับรองทุกกรณีตามที่องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) เรียกว่าเกษตรอินทรีย์ไม่ขอรับรอง (non-certified organic) และการรับรองด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมหรือพีจีเอส (PGS, Participatory Guarantee System) (FAO/WHO Codex Alimentarius Commission, 2007)

พีจีเอสเป็นระบบการรับรองคุณภาพกระบวนการผลิตและสินค้าอินทรีย์โดยชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง และต่อเนื่องของผู้มีส่วนได้

ส่วนเสียของชุมชน ภายใต้หลักการพื้นฐานการวิสัยทัศน์ร่วม ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเป็นเครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์แนวราบ ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พีจีเอสส่งเสริมให้เกิดตลาดท้องถิ่นและตลาดภายในประเทศ โดยการกระตุ้นให้ผู้ผลิตเกิดการพัฒนาการผลิตด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดเครือข่ายระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค มีผลทำให้เกิดการวางแผนการผลิตตามที่ตลาดต้องการ เมื่อเกษตรกรรายย่อยได้รับการรับรองโดย พีจีเอสทำให้ขยายช่องทางตลาดได้ ผลสุดท้ายทำให้มีการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น เกิดความยั่งยืนทั้งต่อรายได้ของเกษตรกร พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค และเกิดสังคมเข้มแข็งในที่สุด (มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย, 2558ก; มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย, 2558ข) ซึ่งบทเรียนที่ผ่านมา พีจีเอสถูกนำมาใช้ในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีผลกระทบเชิงบวกต่อกระบวนการผลิต รายได้เกษตรกร การเพิ่มขีดความสามารถของเกษตรกรเพศหญิง สิทธิมนุษยชน สุขภาพเกษตรกร การเข้าถึงอาหารคุณภาพของเกษตรกร และสมาชิกชุมชน และการยอมรับของผู้บริโภค รวมทั้งเกษตรกรมีความพึงพอใจของต่อระบบพีจีเอสอย่างมาก (สรธรรม, 2561) โดยการใช้พีจีเอสในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ สามารถจำแนกการพัฒนาเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ (1) การพัฒนาให้เกิดระบบการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีผู้บริโภคและผู้ประกอบการเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการผลิต ซึ่งต้องมีผู้ประกอบการที่มีจิตสำนึกการค้าที่เป็นธรรมมาร่วมวางแผนการผลิตและการตลาดร่วมกับกลุ่มเกษตรกร (2) การพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์กร ได้แก่ การดำเนินงานของรัฐตามแผนยุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์ หรือจากองค์กรเอกชนที่ต้องการช่วยเกษตรกร เป็นต้น และ (3) การพัฒนาขับเคลื่อน

จากกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเองที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดความยั่งยืนในการผลิตและการบริโภคอย่างแท้จริง (ดุสิต และคณะ, 2559)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ไม่ว่าจะแนวทางใด ต้องพัฒนาเป็นองค์รวมตลอดห่วงโซ่การผลิต การแปรรูป ถึงการตลาด ให้เป็นการเกษตรที่ทันสมัย มีนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงการผลิตจากชนบทสู่ผู้บริโภคในเมืองด้วยระบบต่าง ๆ ได้แก่ ระบบโลจิสติกส์ ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล และระบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีกลุ่มผู้ผลิตเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและเป็นเครือข่ายร่วมพัฒนาไปด้วยกันจากทุกภาคส่วน ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ หน่วยงาน และองค์กรภาครัฐและเอกชนมาเป็นหุ้นส่วนร่วมกันพัฒนา ไม่มีสูตรสำเร็จ ประเด็นดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับทัศนคติในด้านผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ รวมทั้งการปรับตัวของเกษตรกรของเกษตรกรรายย่อย กลุ่มรักรักรเกษตรอินทรีย์พีจีเอส บ้านปางงู จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อเข้าสู่กระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์พีจีเอส โดยเชื่อว่าทัศนคติเชิงบวกและเชิงลบนั้น ส่งผลให้เกิดทางเลือกในการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยในการเข้าสู่ระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์

2. อุปกรณ์และวิธีการ

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ เกษตรกรอินทรีย์ ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มรักรักรเกษตรอินทรีย์พีจีเอส บ้านปางงู ตำบลสวรรค อำเภอลำดวน จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 15 ครอบครัว (ทั้งกลุ่ม)

2.2 เครื่องมือมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามปลายปิด (close-ended question) แบ่งเป็น 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ส่วนที่ 3 ทักษะติดต่อเกษตรอินทรีย์ ส่วนที่ 4 ปัญหาในการปฏิบัติตามแนวทางมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และส่วนที่ 5 ปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากเกษตรกรโดยตรง รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลการวิจัยเชิงพรรณนา

2.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์และประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้วย SPSS version 16.0 โดยสถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. ผลการวิจัยและวิจารณ์

3.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรเป้าหมายเป็นเพศหญิงร้อยละ 80 เพศชายร้อยละ 20 ส่วนใหญ่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 80 และมีอายุต่ำกว่า 50 ปี ร้อยละ 20 สมาชิกเกษตรกรในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. และไม่ได้ศึกษาร้อยละ 46.66, 20 และ 20 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 0-10, 11-20, 21-30, 31-40 และ 41-50 ปี ร้อยละ 46.66, 33.33, 6.67, 6.67 และ 6.67 โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีเพาะปลูกต่ำกว่า 20 ไร่ ร้อยละ 53.33 และมีพื้นที่เพาะปลูก 50 ไร่ขึ้นไป ร้อยละ 33.33 โดยร้อยละ 80 เป็นเจ้าของพื้นที่ และร้อยละ 20 เป็นพื้นที่เช่า แต่ละฟาร์มใช้แรงงานภายในครอบครัว 1-2 และ 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 80 และ 20 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 93.33 เป็นระบบการผลิต

เกษตรอินทรีย์ทั้งหมด แต่ยังไม่ได้รับการรับรองที่เหลือร้อยละ 6.67 มีระบบการผลิตเป็นเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) และยังไม่มีการตรวจคนใดได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เลย ทำให้เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อ 1 ฤดูปลูก ต่ำกว่า 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40 และเกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อ 1 ฤดูปลูก ระหว่าง 20,001-30,000, 30,001-40,000 และ 50,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 20 เท่ากัน ทั้งนี้มีเกษตรกรใช้ทุนส่วนตัวร่วมกับกู้ยืมร้อยละ 40 ใช้ทุนกู้ยืมเพียงอย่างเดียว ร้อยละ 33.33 และใช้ทุนในครอบครัวเพียงอย่างเดียวร้อยละ 26.67

3.2 ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์พีจีเอส บ้านปางงู จังหวัดนครสวรรค์ ด้วยข้อคำถามทั้งหมด 16 ข้อ พบว่าเกษตรกรร้อยละ 80 มีความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในระดับมาก ที่เหลือร้อยละ 20 มีความรู้ในระดับปานกลาง โดยพบว่ามีคะแนนสูงสุด 15 คะแนน และมีคะแนนต่ำสุด 10 คะแนน โดยประเด็นที่เกษตรกรตอบถูกร้อยละ 100 คือ (1) เกษตรอินทรีย์ คือ ระบบการผลิตที่คำนึงถึงและให้ผลดีต่อสิ่งแวดล้อม ผู้บริโภค และความสมดุลของธรรมชาติ (2) ปลูกพืชตระกูลถั่วหรือพืชบำรุงดินอื่น ๆ และไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด (3) ปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อลดความเสี่ยงต่อโรคและแมลงศัตรูพืช (4) เลือกพันธุ์พืชที่มีความต้านทานโรคเพื่อลดความเสียหาย (5) ใช้สารชีวภาพ สารสกัดสมุนไพร และจุลินทรีย์เพื่อควบคุมแมลงศัตรูพืช (6) คำนึงถึงความเป็นธรรมชาติของค่าจ้างแรงงานภายในฟาร์ม (7) เกษตรอินทรีย์สามารถกำจัดเศษซากพืชในแปลงด้วยการเผา (8) ใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มการเจริญเติบโตของพืชเมื่อมีความจำเป็น (9) ใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชและควบคุมวัชพืชเมื่อมีความจำเป็น

และ (10) มีการแสดงฉลากเพื่ออ้างว่าเป็นผลผลิตเกษตรอินทรีย์ โดยประเด็นที่เกษตรกรตอบผิดร้อยละ 100 คือ การใช้ปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์สามารถนำมูลสัตว์สด (ที่ยังไม่ผ่านการหมัก) มาใช้กับพืชและตอบผิดร้อยละ 93.33 คือ (1) ใช้อุปกรณ์ร่วมกับเกษตรในแบบอื่น ๆ ได้ โดยไม่ต้องทำความสะอาดก่อน และ (2) ปลูกพืชอินทรีย์และเคมีในพื้นที่เดียวกันได้

หลักการและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จัดว่าเป็นปัจจัยสำคัญอันดับต้น ๆ ของกระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์ ซึ่งกลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์พีจีเอส บ้านปางงู ตำบลสวรรคต อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ มีความตั้งใจและสนใจในการปรับเปลี่ยนการทำเกษตรแบบดั้งเดิมที่ใช้เคมีมาเป็นกระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์ แต่การทำเกษตรอินทรีย์มีข้อปฏิบัติมากมาย ทำให้เกิดความยุ่งยากในการผลิตของเกษตรกรที่เริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต จึงทำให้เกิดปัญหาในตอนต้นเนื่องจากเกษตรอินทรีย์เป็นแนวทางการผลิตที่ตั้งอยู่บนกระบวนการแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา เพราะเกษตรกรต้องสังเกต ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปทเรียนเกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์ของตนเอง โดยมีเงื่อนไขทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะของดิน ภูมิอากาศ ภูมินิเวศ เป็นต้น รวมถึงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เพื่อคัดสรรและพัฒนาแนวทางเกษตรอินทรีย์ที่เฉพาะและเหมาะสมกับพื้นที่เพาะปลูกของตนเองอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ ฌัชชา และคณะ (2558) รายงานว่า ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำฟาร์มเกษตรอินทรีย์ให้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากเกษตรกรต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และทำความเข้าใจ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง อาจเกิดการตีความคาดเคลื่อน จนกระทั่งไม่ผ่านการรับรอง จึงทำให้เห็นว่าเกษตรอินทรีย์เป็นเรื่อง

ยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งสอดคล้องกับ นันทิยา และมานัส (2550) รายงานการรับรองมาตรฐานความเป็นอินทรีย์ เป็นข้อจำกัดในการขยายการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์สู่เกษตรกรทั่วไป ซึ่งประเด็นของการตรวจสอบรับรองมาตรฐานจะเกี่ยวข้องใน 3 ข้อ ได้แก่ (1) ความสับสนของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และการตรวจสอบรับรอง เพราะมีหน่วยงานการตรวจสอบรับรองมาตรฐาน (CB) ทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชน ทั้งองค์กรที่เป็นของไทยและองค์กรจากต่างประเทศ (2) ความหลากหลายของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ขึ้นอยู่กับประเทศคู่ค้า ซึ่งแต่ละประเทศหรือกลุ่มประเทศมีเกณฑ์มาตรฐานและการยอมรับหน่วยงานตรวจสอบรับรองมาตรฐานที่แตกต่างกัน และ (3) ค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทำให้เพิ่มต้นทุนการผลิต โดยการตรวจสอบรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรกลุ่มศึกษาจังหวัดยโสธรและสุรินทร์ มีค่าใช้จ่ายประมาณ 25-28 บาท/ไร่ หรือ 0.07 บาท/กก. (พนิดา, 2553)

3.3 ทิศนคติต่อเกษตรอินทรีย์

การวิเคราะห์ระดับทัศนคติต่อเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร พบว่าส่วนใหญ่มีทัศนคติเห็นด้วยในระดับมากที่สุดในประเด็นต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้ อันดับที่ 1 เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 93.33 มี 3 ข้อ คือ (1) การทำเกษตรอินทรีย์ทำให้คุณภาพดินดีขึ้น (2) การทำเกษตรอินทรีย์ส่งผลดีและปลอดภัยต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค และ (3) ผลผลิตเกษตรอินทรีย์มีสารอาหารและรสชาติดีกว่าผลผลิตจากเกษตรแบบอื่น ๆ อันดับที่ 2 เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80 มี 4 ข้อ คือ (1) การทำเกษตรอินทรีย์เป็นการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม (2) การไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ทางการเกษตรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมน (3) ใช้สารชีวภาพและสารสกัดสมุนไพร เพื่อควบคุม

แมลงศัตรูพืชแทนการใช้สารเคมี และ (4) เน้นใช้แรงงานคนแทนการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช อันดับที่ 3 เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.33 มี 2 ข้อ คือ (1) การทำเกษตรอินทรีย์ช่วยลดต้นทุนการผลิต โดยลดการซื้อปัจจัยการผลิตจากภายนอกฟาร์ม และ (2) จะต้องมีการรับรองระบบเกษตรอินทรีย์จากหน่วยตรวจรับรอง อันดับที่ 4 มี 1 ข้อ คือ การทำเกษตรอินทรีย์สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่

เกษตรกร เห็นด้วยในระดับมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40 (ตารางที่ 1)

นอกจากนี้เกษตรกรมีทัศนคติต่อเกษตรอินทรีย์ในประเด็นเชิงลบ มีความเห็นด้วยระดับมากในประเด็นต่าง ๆ ตามลำดับ ดังนี้ (1) การทำเกษตรอินทรีย์สร้างความลำบากให้กับเกษตรกรเพราะต้องใส่ใจในทุกขั้นตอน และ (2) การทำเกษตรอินทรีย์มีกระบวนการซับซ้อน ทำให้ประสบความสำเร็จใน

ตารางที่ 1 ทัศนคติต่อเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ทัศนคติต่อเกษตรอินทรีย์	ระดับความเห็นด้วย (ร้อยละ)				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. การทำเกษตรอินทรีย์เป็นการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม	80.00	10.00	10.00	0.00	0.00
2. การทำเกษตรอินทรีย์ช่วยลดต้นทุนการผลิต โดยลดการซื้อปัจจัยการผลิตจากภายนอกฟาร์ม	53.33	40.00	6.67	0.00	0.00
3. การทำเกษตรอินทรีย์ทำให้คุณภาพดินดีขึ้น	93.33	6.67	0.00	0.00	0.00
4. การทำเกษตรอินทรีย์ส่งผลดีและปลอดภัยต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค	93.33	6.67	0.00	0.00	0.00
5. ผลผลิตเกษตรอินทรีย์มีสารอาหารและรสชาติดีกว่าผลผลิตจากเกษตรแบบอื่น ๆ	93.33	0.00	6.67	0.00	0.00
6. การทำเกษตรอินทรีย์สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร	40.00	60.00	0.00	0.00	0.00
7. ไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ทาง การเกษตรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมน	80.00	20.00	0.00	0.00	0.00
8. ใช้สารชีวภาพและสารสกัดสมุนไพรเพื่อควบคุมแมลงศัตรูพืช แทนการใช้สารเคมี	80.00	20.00	0.00	0.00	0.00
9. เน้นใช้แรงงานคนแทนการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช	80.00	20.00	0.00	0.00	0.00
10. จะต้องมีการรับรองระบบเกษตรอินทรีย์จากหน่วยตรวจรับรอง	53.33	46.67	0.00	0.00	0.00
11. การทำเกษตรอินทรีย์มีกระบวนการซับซ้อน ทำให้ประสบความสำเร็จในการทำยาก	40.00	20.00	40.00	0.00	0.00
12. การทำเกษตรอินทรีย์สร้างความลำบากให้กับเกษตรกรเพราะต้องใส่ใจในทุกขั้นตอน	53.33	20.00	26.67	0.00	0.00
13. สารเคมีเป็นสิ่งจำเป็นในการควบคุมแมลงศัตรูพืช	0.00	0.00	6.67	40.00	53.33
14. สารเคมีเป็นสิ่งจำเป็นในการกำจัดวัชพืช	0.00	0.00	0.00	40.00	60.00

การทำยากเกษตรกรรมส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.33 และ 40 ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

โดยทัศนคติเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกร ในการเข้าสู่กระบวนการผลิตระบบเกษตรอินทรีย์ โดย จีวรธรณ (2555) และ อัจฉรา (2559) รายงานว่าการตัดสินใจปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรแบบเคมีเข้าสู่กระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย เนื่องจากการตระหนักถึงปัญหาด้านสุขภาพเป็นหลัก โดยมีการตรวจพบสารพิษตกค้างในร่างกายของเกษตรกร อีกทั้งเกิดความเบื่อหน่ายจากวิธีการทำเกษตรเคมี ที่นับวันยังมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น แต่ปริมาณผลผลิตลดลง ทำให้เกิดการขาดทุน รวมทั้งปัญหาสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อมและปัญหาสภาพดินเสื่อมโทรมจากการใช้สารเคมีเป็นเวลานาน การเข้าถึงแหล่งข้อมูลของเกษตรกรทำให้เกิดการเรียนรู้และเปรียบเทียบผลที่ได้รับ ทั้งจากการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรเคมี เรื่องของการทำเกษตรอินทรีย์ ทำให้คุณภาพดินดีขึ้น การทำเกษตรอินทรีย์ส่งผลดีและปลอดภัยต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค ผลผลิตเกษตรอินทรีย์มีสารอาหารและรสชาติที่ดีกว่าผลผลิตจากเกษตรแบบอื่น ๆ (Basset-Mens and van der Werf, 2005) อีกทั้งการทำตามข้อปฏิบัติตามหลักการมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทำให้เกิดการได้มาซึ่งใบรับรอง ก็จะทำให้เพิ่มช่องทางการตลาดให้แก่เกษตรกร เพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับผู้บริโภค ช่วยลดต้นทุนการผลิต เพิ่มปริมาณการขาย ทำให้มีรายได้สม่ำเสมอ ดังนั้นเกษตรกรจึงเห็นความสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์ Panjamlong (2011) พบว่าการสร้างความรู้ต่อการพัฒนาไปสู่วิธีการเกษตรแบบยั่งยืน และการสร้างความเปลี่ยนแปลงกับพื้นที่ด้านวิธีการผลิต ที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม โดยมีผู้เกี่ยวข้องใน

กระบวนการดังกล่าวหลายกลุ่ม เช่น เกษตรกรผู้ผลิต รวมไปถึงผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ อาทิ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ไปจนถึงกลุ่มผู้บริโภค ผลผลิตทางการเกษตรโดยตรง เป็นการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน สำหรับในประเทศไทย ทั้งภาครัฐและเอกชนไทยเริ่มต้นตัวที่จะพัฒนาสินค้าเกษตรของไทยให้มีคุณภาพและปราศจากสารพิษตกค้างมากขึ้น หลังจากที่กลุ่มประเทศผู้นำเข้าสินค้าเกษตรของไทย เริ่มตรวจสอบคุณภาพสินค้าอย่างเข้มงวด เนื่องจากพบว่ามีการใช้สารเคมีปนเปื้อน ซึ่งสร้างความเสียหายให้กับภาคเกษตรเป็นอย่างมาก ดังนั้นทางภาครัฐจึงรณรงค์ให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์กันมากขึ้น (โสภณภัทร, 2552)

3.4 ปัญหาในการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

การวิเคราะห์ระดับปัญหาการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรกลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์พีจีเอส บ้านปางงู จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้มาตรวัดที่ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด 24 ข้อ พบว่ามีประเด็นที่เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติ 5 ประเด็น คือ (1) ที่ตั้งของพื้นที่ต้องมีความเหมาะสมไม่ติดกับถนนหลวง และแปลงปลูกพืชที่ใช้สารเคมีโดยประเด็นนี้ยังเป็นปัญหาของเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 40 (2) ไม่ปลูกพืชตามระบบเกษตรอินทรีย์และพืชตามระบบเกษตรเคมีในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งเป็นปัญหาของเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 20 (3) หากมีแมลงศัตรูพืชระบาดให้ใช้กับดักกาวเหนียวหรือกับดักแสงไฟ โดยประเด็นนี้ยังเป็นปัญหาของเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 20 (4) คลุกดินด้วยจุลินทรีย์เพื่อควบคุมเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคพืช โดยประเด็นนี้ยังเป็นปัญหาของเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 6.67 และ (5) ต้องมีการจดบันทึกขั้นตอนข้อมูลการผลิตทั้งหมด โดยประเด็นนี้ยังเป็นปัญหาของเกษตรกรมากกว่าร้อยละ 6.67

ประเด็นที่เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้ร้อยละ 100 มี 19 ประเด็น ดังนี้ (1) หากปฏิบัติข้อ 1 (ที่ตั้งของพื้นที่ต้องมีความเหมาะสม ไม่ติดกับถนนหลวง และแปลงปลูกพืชที่ใช้สารเคมี) ไม่ได้ จะต้องมีการสร้างแนวกันชนเพื่อป้องกันการปนเปื้อนสารเคมีจากภายนอก (2) ระยะเวลาปรับเปลี่ยนสำหรับพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ก่อนแล้วใช้ปรับเปลี่ยน 1 ปี สำหรับพืชล้มลุก และ 1.5 ปี สำหรับพืชยืนต้น (3) พืชที่ใช้เป็นแนวกันชนต้องเป็นพืชคนละชนิดกับพืชที่ขอร้อง (4) ต้องมีแหล่งน้ำสะอาด (บ่อในพื้นที่ของตนเอง) ที่ไม่มีสารพิษเจือปนและต้องมีการวิเคราะห์คุณภาพน้ำ (5) ใช้เมล็ดที่มาจากระบบเกษตรอินทรีย์ หากหาไม่ได้ให้ใช้เมล็ดพันธุ์ทั่วไป และต้องกำจัดสารเคมีที่ติดอยู่ที่เมล็ดออกก่อน (6) ไม่ใช่เมล็ดพันธุ์หรือส่วนขยายพันธุ์ที่มีการตัดต่อทางพันธุกรรม (GMOs) (7) ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี (8) รักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยพืชสดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี (9) ปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์ต้องไม่มาจากการเลี้ยงแบบขังกรงเดี่ยวและต้องผ่านการหมักก่อนนำมาใช้ (10) ห้ามใช้สารเคมีสังเคราะห์ใด ๆ ในการกำจัดศัตรูพืชและวัชพืช (11) ใช้สารที่อนุญาตให้ใช้ หรือจุลินทรีย์ในการควบคุมโรคพืช (12) ในการจัดการกับแมลงศัตรูพืชให้ใช้แมลงที่มีประโยชน์ จุลินทรีย์หรือสารสกัดจากสมุนไพรแทนการใช้สารเคมีกำจัดแมลง (13) ควบคุมวัชพืช โดยถอน ขุด ตัด แทนการใช้สารเคมีควบคุมวัชพืชและใช้การปลูกพืชตระกูลถั่วคลุมดิน (14) ไม่ใช่ฮอร์โมนสังเคราะห์ (15) ไม่ใช่เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ร่วมกับการทำเกษตรในแบบอื่น ๆ (16) หลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตอินทรีย์ต้องแยกไม่ให้ปะปนกับผลผลิตที่ไม่ใช่อินทรีย์และป้องกันการสัมผัสการปนเปื้อนจากวัสดุหรือสารสังเคราะห์ (17) สารที่ใช้ในการดำเนินการหลังการเก็บเกี่ยวและแปรรูป ต้องเป็นสารจากธรรมชาติหรือ

สารที่ได้รับอนุญาต (18) เป็นผู้ผลิตที่มีจริยธรรมในการผลิต (เคร่งครัด) และ (19) มีการขอร้องรองมาตรฐานแสดงฉลากเกษตรอินทรีย์จากหน่วยของรัฐหรือเอกชน

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาในการปฏิบัติตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร กลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์พีจีเอส บ้านปางงู จังหวัดนครสวรรค์ ทั้ง 5 ประเด็น ดังกล่าวข้างต้น สามารถวิเคราะห์สถานการณ์กระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนนี้ คือ ถึงแม้ว่าสมาชิกชุมชนประสบปัญหาที่ตั้งของพื้นที่ต้องมีความเหมาะสม ไม่ติดกับถนนหลวง และแปลงปลูกพืชที่ใช้สารเคมี สมาชิกแก้ไขปัญหาโดยการสร้างแนวกันชนเพื่อป้องกันการปนเปื้อนสารเคมีจากภายนอก สำหรับประเด็นปัญหาการไม่ปลูกพืชตามระบบเกษตรอินทรีย์และพืชตามระบบเกษตรเคมีในพื้นที่เดียวกัน เนื่องจากเกษตรกรยังไม่ถนัดและเชี่ยวชาญระบบการผลิตพืชอินทรีย์ จึงแบ่งพื้นที่การผลิตบางส่วนทำระบบเกษตรอินทรีย์ และบางส่วนทำระบบเกษตรดีที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม สมาชิกเกษตรกรที่ประสบปัญหานี้ก็มีแผนการปรับพื้นที่เป็นเกษตรอินทรีย์ทั้งหมดและได้แจ้งให้กลุ่มรับทราบในที่ประชุม และประเด็นปัญหาการจดบันทึกขั้นตอนและข้อมูลการผลิตทั้งหมด เนื่องจากสมาชิกเกษตรกรคนดังกล่าว ไม่สามารถเขียนหนังสือ กลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์พีจีเอส บ้านปางงู จังหวัดนครสวรรค์ จึงได้มอบหมายให้เพื่อนสมาชิกคนที่สามารถเขียนหนังสือและจดบันทึกได้ คอยช่วยเหลือสมาชิกคนที่ไม่สามารถเขียนหนังสือได้ดังกล่าว

เกษตรอินทรีย์ให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตและชุมชนท้องถิ่น เกษตรอินทรีย์มุ่งหวังที่จะสร้างความมั่นคงในการทำการเกษตรตลอดจนอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรรม วิธีการผลิตของเกษตรอินทรีย์เป็นวิถี

การผลิตที่เกษตรกรต้องอ่อนน้อม และเรียนรู้ในการดัดแปลงการผลิตของตนให้เข้ากับวิถีธรรมชาติ อาศัยกลไกธรรมชาติเพื่อทำการเกษตร ดังนั้นวิถีการผลิตเกษตรอินทรีย์จึงเป็นวิถีแห่งการเคารพและพึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรพื้นบ้านของสังคมไทย การทำเกษตรอินทรีย์จะเน้นใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ในการปรับปรุงบำรุงให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ดินพืชมีความแข็งแรงสามารถต้านทานโรคและแมลงด้วยตนเอง รวมถึงการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์ในขณะเดียวกันเกษตรอินทรีย์ก็ได้ปฏิเสธการผลิตเพื่อการค้า เพราะตระหนักว่าครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่จำเป็นต้องพึ่งพาการจำหน่ายผลผลิต เพื่อเป็นรายได้ในการดำรงชีพ กระบวนการเกษตรอินทรีย์พยายามส่งเสริมการตลาดผลผลิตเกษตรอินทรีย์ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศ และระหว่างประเทศ (กรมวิชาการเกษตร, 2554)

3.5 ปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์

3.5.1 ปัจจัยด้านสังคม

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ พบว่าปัจจัยสังคมเหล่านี้จะสนับสนุนให้สมาชิกกลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์พีจีเอสเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ โดยปัจจัยที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่ามีผลในระดับมากที่สุดในการสนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ อันดับที่ 1 คือ กลุ่มสหกรณ์ที่เกษตรกรเป็นสมาชิกอยู่ให้การสนับสนุนเห็นด้วยมากที่สุดร้อยละ 100 อันดับที่ 2 คือ (1) สมาชิกในครอบครัวสนับสนุน (เห็นด้วย) ให้ทำเกษตรอินทรีย์ (2) สมาชิกในครอบครัวสนับสนุน (แรงงาน) ให้ทำเกษตรอินทรีย์ (3) สมาชิกในครอบครัวสนับสนุน (ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร) ในการทำเกษตรอินทรีย์ (4) สภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่จะดีขึ้น และ (5) สุข

ภาพทั้งเกษตรกรและผู้บริโภคจะดีขึ้น เห็นด้วยมากที่สุดร้อยละ 80 อันดับที่ 3 คือ เพื่อนเกษตรกรเห็นด้วยและสนับสนุนให้ทำเกษตรอินทรีย์ เห็นด้วยร้อยละ 53.33 (ตารางที่ 2)

ปัจจัยที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า มีผลในระดับมากในการสนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ อันดับที่ 1 คือ (1) เกษตรกรในพื้นที่ข้างเคียง ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ และ (2) ภาครัฐส่งเสริมความรู้ใหม่ ๆ ข้อมูลข่าวสาร และฝึกอบรมเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ เห็นด้วยร้อยละ 53.33 (ตารางที่ 2)

ปัจจัยที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า มีผลในระดับปานกลาง ในการสนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ คือ ภาครัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรอินทรีย์ เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 40 (ตารางที่ 2)

ปัจจัยที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า มีผลในระดับน้อย ในการสนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ คือ เกษตรกรในพื้นที่ข้างเคียงทำเกษตรอินทรีย์เห็นด้วยร้อยละ 40 (ตารางที่ 2)

ปัจจัยที่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีผล ในการสนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ คือ (1) เกษตรกรในพื้นที่ข้างเคียง ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ (2) ภาครัฐสนับสนุนด้านเงินทุนในการทำเกษตรอินทรีย์ และ (3) ภาครัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรอินทรีย์ เห็นด้วยร้อยละ 40 (ตารางที่ 2)

3.5.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจเหล่านี้จะสนับสนุนให้เกษตรกรสมาชิกกลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์พีจีเอสเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าเกือบทุกปัจจัยมีผลในระดับมากที่สุดที่ส่งผลให้เกษตรกร

ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ ยกเว้น 2 ปัจจัย คือ (1) เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น และ (2) อัตราผลผลิตต่อไร่มีปริมาณมากกว่า โดยอันดับที่ 1 คือ ต้นทุนการผลิตในส่วนของปัจจัยการผลิตลดลง โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพแทนสารเคมี คิดเป็นร้อยละ 80 อันดับที่ 2 คือ มีผู้บริโภคที่มีความต้องการสินค้า คิดเป็นร้อยละ 60 และอันดับที่ 3 คือ (1) ราคาผลผลิตมีความแน่นอน (2) ราคาผลผลิตเกษตรอินทรีย์สูงกว่าผลผลิตแบบเกษตรทั่วไป และ (3) มี

ตลาดรองรับสินค้าที่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 53.33 (ตารางที่ 3)

ปัจจุบันเกษตรกรเริ่มหันมาให้ความสนใจผลิตพืชอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรทั้งประเทศ ผลการศึกษาของ ณัชชา และคณะ (2558) พบว่าปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อการเข้าสู่กระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว สนับสนุนด้านนโยบาย ด้านแรงงาน และด้านความรู้

ตารางที่ 2 ปัจจัยด้านสังคมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยสังคม	มีผลให้เปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ (ร้อยละ)					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่มี
1. สมาชิกในครอบครัวสนับสนุน (เห็นด้วย) ให้ทำเกษตรอินทรีย์	80.00	13.33	6.67	0.00	0.00	0.00
2. สมาชิกในครอบครัวสนับสนุน (แรงงาน) ให้ทำเกษตรอินทรีย์	80.00	20.00	0.00	0.00	0.00	0.00
3. สมาชิกในครอบครัวสนับสนุน (ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร) ในการทำเกษตรอินทรีย์	80.00	20.00	0.00	0.00	0.00	0.00
4. เพื่อนเกษตรกรเห็นด้วยและสนับสนุนให้ทำเกษตรอินทรีย์	53.33	20.00	26.67	0.00	0.00	0.00
5. เกษตรกรในพื้นที่ข้างเคียงทำเกษตรอินทรีย์	20.00	6.67	0.00	40.00	0.00	33.33
6. เกษตรกรในพื้นที่ข้างเคียง ประสบความสำเร็จ ในการทำเกษตรอินทรีย์	0.00	53.33	0.00	6.67	0.00	40.00
7. กลุ่มสหกรณ์ที่เกษตรกรเป็นสมาชิกอยู่ให้การสนับสนุน	100.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
8. ภาครัฐส่งเสริมความรู้ใหม่ ๆ ข้อมูล ข่าวสาร และฝึกอบรมเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์	33.33	53.33	6.67	6.67	0.00	0.00
9. ภาครัฐสนับสนุนด้านเงินทุนในการทำเกษตรอินทรีย์	6.67	13.33	20.00	20.00	0.00	40.00
10. ภาครัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรอินทรีย์	6.67	13.33	40.00	0.00	0.00	40.00
11. สภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่จะดีขึ้น	80.00	6.67	6.67	6.67	0.00	0.00
12. สุขภาพทั้งเกษตรกรและผู้บริโภคจะดีขึ้น	80.00	13.33	6.67	0.00	0.00	0.00

ตารางที่ 3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยเศรษฐกิจ	มีผลให้เปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ (ร้อยละ)					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่มี
1. ต้นทุนการผลิตในส่วนของปัจจัยการผลิตลดลง โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพแทนสารเคมี	80.00	20.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2. เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น	20.00	60.00	20.00	0.00	0.00	0.00
3. ราคาผลผลิตมีความแน่นอน	53.33	26.67	20.00	0.00	0.00	0.00
4. ราคาผลผลิตเกษตรอินทรีย์สูงกว่าผลผลิตแบบเกษตรทั่วไป	53.33	26.67	0.00	20.00	0.00	0.00
5. อัตราผลผลิตต่อไร่ มีปริมาณมากกว่า	20.00	6.67	33.33	33.33	0.00	6.67
6. มีตลาดรองรับสินค้าที่แน่นอน	53.33	26.67	20.00	0.00	0.00	0.00
7. มีผู้บริโภคที่มีความต้องการสินค้า	60.00	13.33	20.00	6.67	0.00	0.00

ข้อมูลข่าวสาร เกษตรกรในพื้นที่ข้างเคียงประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ รัฐบาลสนับสนุนด้านเงินทุน สภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่จะดีขึ้น และสุขภาพทั้งเกษตรกรและผู้บริโภคจะดีขึ้น ทรัพย์สิน (2560) พบว่าเกษตรกรรายย่อยมีทัศนคติที่แตกต่างกันในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเกษตรเคมีมาเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ ภูมิภาค เศรษฐกิจ ชุมชน สังคม และความท้าทาย โดยเกษตรกรรายย่อยมีความพึงพอใจในการปรับเปลี่ยนเพื่อทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรรายย่อยไม่เหมาะสมกับการลงทุนในระบบเกษตรเชิงเดี่ยว ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมาก แต่การทำเกษตรดั้งเดิมของเกษตรกรมีการปฏิบัติและได้รับการส่งเสริมมาเป็นระยะเวลาอันมากกว่า 40 ปี ทำให้เกษตรกรมีความคุ้นชิน ไม่ต้องการจะเริ่มต้นและเสี่ยงกับระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งต้องมีการจัดการและการวางแผนใหม่ อีกทั้ง ณิชชา และคณะ (2558) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกรรายย่อย เศรษฐกิจและสังคมต่อการตัดสินใจเข้าสู่ระบบการผลิตระบบ

เกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ความสนใจต่อระบบเกษตรอินทรีย์ ระบบเกษตรที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ทัศนคติ และแหล่งเงินทุน

4. สรุป

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเกษตรกรรายย่อย กลุ่มรักษ์เกษตรอินทรีย์พีจีเอส บ้านปางงู จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าเกษตรกรรายย่อยทั้งหมด (15 คน) ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ด้วยกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วมพีจีเอส เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานและกระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์ในระดับมาก สามารถปฏิบัติในฟาร์มตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ระดับชาติ (Organic Thailand) หรือระดับสากลได้เป็นอย่างดี รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนมีปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ ส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ อย่างไรก็ตาม มีความเห็นต่างเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์บางประการ เช่น เกษตรกรอินทรีย์มีรายได้สูงขึ้น ผลผลิตอินทรีย์ต่อไร่สูง ผู้บริโภคที่มีความ

ต้องการสินค้าอินทรีย์ ราคาผลผลิตอินทรีย์มีความแน่นอน ราคาผลผลิตเกษตรอินทรีย์สูงกว่าผลผลิตแบบเกษตรทั่วไป และมีตลาดรองรับสินค้าอินทรีย์ที่แน่นอน รวมทั้งการทำเกษตรอินทรีย์ต้องการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐสนับสนุนด้านเงินทุนและปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรอินทรีย์

5. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่สนับสนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย โครงการจัดการความรู้การวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์เชิงชุมชนสังคม ประจำปี 2561 เรื่อง การถ่ายทอดองค์ความรู้ พี จี เอส เพื่อเพิ่มรายได้เกษตรกรรายย่อย

6. รายการอ้างอิง

กรมวิชาการเกษตร, การผลิตพืชอินทรีย์, แหล่งที่มา : <http://it.doa.go.th/organic/index.html>, 7 มีนาคม 2555.

จิรวรรณ เงามแก้ว, 2555, ความต้องการได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
ณัชชา ลูกรักษ์, ดุสิต อธิ์นุวัฒน์ และธีระ สินเดชารักษ์, 2558, ปัญหาและอุปสรรคในการปรับเปลี่ยนเพื่อการผลิตพืชผักอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดราชบุรีที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์, Thai J. Sci. Technol. 2(2): 125-133.

ดุสิต อธิ์นุวัฒน์, จินตนา อินทรมงคล, สมชัย วิสารทพงศ์, ปริญญา พรสิริชัยวัฒนา และลักษมี เมตปราณี, 2559, มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม คืออะไร?, Thai J. Sci. Technol. 5(2): 119-134.

นันทิยา หุตานุวัตร และมานัส ลอศิริกุล, 2550, ข้าว

อินทรีย์ฤๅจะแก้จน, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.

พินดา ลีแสน, 2553, การยอมรับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ : กรณีศึกษาการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.

มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย, 2558ก, มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม, บริษัท คอมมา ดีไซน์ แอนด์พรีนซ์ จำกัด, กรุงเทพฯ.

มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย, 2558ข, แนวทางการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อนในระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม, บริษัท คอมมา ดีไซน์แอนด์พรีนซ์ จำกัด, กรุงเทพฯ.

วริพัทธ์ เจียมปัญญาธิ์, 2560, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของเกษตรกรอินทรีย์ของไทย : บทเรียนจากเกษตรกรรายย่อย, ว.สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 20: 199-215.

สรรธรรม เกตตะพันธ์ุ, กฤติเดช อนันต์, ดุสิต อธิ์นุวัฒน์ และลักษมี เมตปราณี, 2561, ผลของการใช้ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (พีจีเอส) ในชุมชนเกษตรอินทรีย์, Thai J. Sci. Technol. 7(4): 333-354.

โสภภัทร์ สุนทรพันธ์ุ, 2552, การยอมรับการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ : กรณีศึกษาการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2552, มาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 9000 เล่ม1-2552 เกษตรอินทรีย์ เล่ม 1 : การผลิต แปรรูป แสดงฉลาก และจำหน่ายผลผลิต

- และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ, 41 น.
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2554, มาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 9000 เล่ม 2-2554 เกษตรอินทรีย์ เล่ม 2 : ปศุสัตว์อินทรีย์, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ, 31 น.
- อัจฉรา จิตต์สุข, 2559, แนวทางการส่งเสริมเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดเชียงรายเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- Basset-Mens, C. and van der Werf, H.M.G., 2005, Scenario-based environmental assessment of farming systems: The case of pig production in France, *Agric. Ecosyst. Environ.* 105: 127-144.
- FAO/WHO Codex Alimentarius Commission, 2007, Guidelines for the Production, Processing, Labeling and Marketing of Organically Produced Foods, CAC/GL 32-1999, Rome.
- Panjamlong, S., 2011, Research for the local and the strengthen of food security in the community, The Thailand Research Fund (TRF), Bangkok.